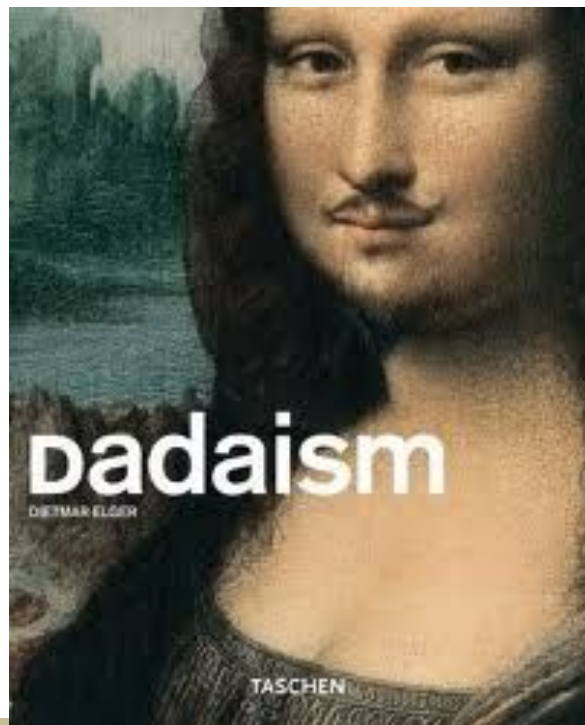

Dadaisms

Mērķis

Veidot izpratni par modernisma virzienu dadaismu.

Kas ir dada?

Was ist **dada**?

Eine Kunst? Eine Philosophie? eine ~~Politik~~?

Eine Feuerversicherung?

Oder: Staatsreligion?

ist **dada** wirkliche **Energie**?

oder ist es **Garnichts**,
alles?

Kas ir dada?

Māksla? Filozofija? Politika?

Vai valsts reliģija?

Dada ir reāla enerģija? Vai nekas?

Darbs pāri (4 min)

Uz līmlapiņas uzrakstiet 2-3 skaitāmpantus, kurus atceraties no bērnības!

- Anna, vanna, kaķis pannā,
Tikmēr spārdās, kamēr vaļā.
Viens, divi, trīs —
Nu tu esi brīvs!
- Aķen, taķen, tagu, ragu,
Švi, švū, šķelt, tugu,
Lec pār buku pāri, pois!
- Venzga, dinga, treiga, veiga,
Sitiņ, satin, kedele, vedele,
Stilurn, stipts!

Darbs pārī (*2 min*)

Seciniet, kas kopīgs šiem skaitāmpantiem?
Kad un kas tos varētu lietot?

Dadaisms

- Mākslas virziens, kurš radās Šveicē 1916.gadā kā protests pret 1.pasaules karu un izpaudās mākslas idejiskuma (idejas) noliegumā. Šis mākslas un literatūras virziens pastāvēja līdz 1922.g., kad nemanot apsīka.
- Noliedz tradicionālas vērtības un sludina patvaļu.

Vārda nozīme

Par vārda *dadaisms* patieso nozīmi ir dažādi viedokļi. Piemēram, T.Carā skaidroja, ka nēģeru cilts *krū* valodā tas nozīmē svētās govys asti, tā saucot māti dažos Itālijas novados un tas varot nozīmēt arī divkāršu apstiprinājumu krievu un rumāņu valodās „jā, jā” un frančiem saucienu „nū” zirgam.

- 1916.gadā dažādu tautību intelektuāļi sapulcējās vienā no lielākajiem Pirmā pasaules kara bēgļu centriem Cīrihē (Šveicē) un, protestējot pret kara bezjēdzību, izveidoja nihilistisku (noliedzošu) literatūras un mākslas kustību.

- Dadaisti nāca pie atziņas, ka sabiedrībā, kas mēdz slavēt cilvēku un garīgās vērtības, bet pieļauj to iznīcību (un apzinātu iznīcināšanu), vairs nav iespējama radoša darbība.

- Līdz ar to **centās līdz absurdam novest visas estētiskās vērtības**. Viņi vērsās pret sabiedrības likumiem, morāli, reliģiju, ētiku.

- Dadaisma pamatvārds ir – nekas. Dadaisms visspēcīgāk izpaudās Francijas un Vācijas mākslas dzīvē. Mākslinieki un rakstnieki rīkoja pārsteidzošas, skandalozas un sabiedrību šokējošas izstādes un teātra izrādes, organizēja dzejas lasījumus.

- Dadaismā cilvēks iegūst pilnīgu gara neatkarību un esamību ārpus morāles pieņēmumiem.

- Dadaisma pamatvārds ir – nekas. Dadaisms vispēcīgāk izpaudās Francijas un Vācijas mākslas dzīvē. Mākslinieki un rakstnieki rīkoja pārsteidzošas, skandalozas un sabiedrību šokējošas izstādes un teātra izrādes, organizēja dzejas lasījumus.

- Dadaisma laikam raksturīgas kolāžas. Proti, kolāža nebūtu kaut kas jauns, bet dadaisti centās pierādīt, ka var rast ko jaunu, balstoties uz iepriekšējiem laikiem un tagadējiem notikumiem.

Grupu darbs *(10 min)*

Konstruējiet dzejoli!

Palīgmateriāli:

**žurnāls, šķēres, lapa,
līme, līmlapiņas ar
uzrakstītajiem
skaitāmpantiem.**

**No konstruētajiem
dzejoļiem veidojiet
izstādi!**

- Dadaismam raksturīga nejaušības principa ievērošana, tradicionālās poētikas radikāls noliegums.
- Dadaisma dzejolis var sastāvēt no tematiski nesaistītām rindām, nejauši apziņā ienākušām frāzēm vai citām skaņām bez jebkādas nozīmes.
- Lasītājam ir jāpūlas, lai atrastu jēgu, metaforisku nozīmību.

Dadaisma pazīmes:

- teksta radīšana kā spēle;
- tekstos pareizrakstības noliegums;
- tradīciju noliegums;
- nihilisms;
- ironija un parodija;
- nesakarīgu burtu, vārdu, teikumu virknējums;
- kolāža.

Dadaisti apliecināja sevi visos mākslas veidos:

- Aloģiski dzejoļi – vārdu un skaņu bezjēdzīgs sakopojums. Trokšnaina mūzika. Haotiski manifesti u.c.
- Mākslas darbos izmantoja skrejlapas, plakātus un reklāmas, arī fotomontāžas, kurās tika apvienoti reālo priekšmetu un pieņemto priekšstatu sadrumstaloti fragmenti.

Dadaisma pārstāvju darbiem nebija nekādu kopīgu iezīmju.

Dadaisti veidoja “antimākslu”, kuras mērķis bija būt bezjēdzīgai un provocējošai.

Māksliniekiem – dadaistiem 20.gados radās nepieciešamība pēc vienotas estētiskās koncepcijas, jo dadaisms kā virziens bija sevi izsmēlis. Par šādu koncepciju kļuva sirreālisms.

Par dadaisma izveidotāju tiek uzskatīts **Marsels Dišāns** (1887-1969) – Ņujorkas dadaistu atzīts līderis.

Viņš gleznošanu aizstāja ar reālu priekšmetu eksponēšanu, proti, viņš izveido tā saucamo *“ready-made”* - tas ir mākslas jeb antimākslas process, kurā par mākslas darbiem tiek pasludināti industriāli ražoti objekti, tā izbēgot no jebkuras līdzšinējās mākslas darba definīcijas. Par svarīgu mākslas darba sastāvdaļu kļūst darba nosaukums.

1917.gadā mākslinieks aizsūta uz Ņujorkas Neatkarīgo mākslinieku izstādi savu vēlāk tik slaveno darbu *Strūklaka* – otrādi apgrieztu un fiktīvi parakstītu (R.Mutt) pisuāru. Šo darbu tad neizstādīja. Jāsaka, gandrīz visi viņa darbi (“objekti”) tika izstādīti tikai 10 vai pat 20 gadus pēc to radīšanas.

Notika arī mākslas pieminekļu diskvalifikācija (piemērām, 1919. gadā Parīzē ar noslēpumainu nosaukumu „L.H.O.O.Q.” tika izstādīta Monas Lizas krāsainā reprodukcija, ko rotāja piegleznotas ūsas un bārdiņa).

Secinājumi

- Dadaisti bija nihilisti, kuriem bija apnicis karš un viss, kas ar to saistīts.
- Lai izveidotu kādu mākslas darbu dadaisma stilā nebija nepieciešams talants, šie darbi bija kā parodijas.

- Lai kļūtu par dadaistu bija nepieciešama drosmē, jo ne kurš katrs sabiedrībā var parādīt to, ka viņš ir pret visu to, kas notiek.

- Dada simbolizēja atbrīvošanos no „mirušās” kultūras sloga. Neko jaunu tā vietā dadaisti nepiedāvāja – pasauli viņi uzskatīja par bezjēdzīgu un negribēja uzstiept tai nekādu „sedomātu” jēgu.

„Dada neko nenozīmē!” – lieliem burtiem stāvēja uzrakstīts vienā no pirmajiem dadaistu manifestiem.

Dadaisti protestēja pret visām mākslas un sabiedrības vērtībām – viņi tajās nesaskatīja nekādu jēgu, bieži šo nihilistisko garu reducēja ar riebumu, ko cilvēkos izraisīja 1. Pasaules karš, taču šādu noraidi daudzi vadošie dadaisti noraida.

- „Nevajag vairs māksliniekus, nevajag literātus, nevajag mūziķus, nevajag tēlniekus, nevajag reliģiju, nevajag politiku, nevajag proletāriešus, nevajag demokrātus, nevajag armijas, nevajag policiju, nevajag dzimteni, pietiek galu galā visu šo muļķību, nevajag vairs neko, neko, NEKO, NEKO, NEKO!”

Jēgas neesamību dadaisti neuzskatīja kā traģēdiju, viņu attieksmē pret dzīvi valdīja spēles prieks un savdabīgs humors. Iecienīta daiļrades forma bija teatralizētas izstādes – koncerti, kas bija tīšuprāt veidoti bezjēdzīgi un nereti izvērtās skandālā. Tie centās līdz absurdam novest visas estētiskās vērtības.

Tika izvirzīta "antimākslas" ideja.

- Spilgtākie dadaisma virziena pārstāvji: rumānis **Tristāns Carā** (1896-1963), vācietis **Hugo Balls** (1886-1927)
- Latviešu literatūrā dadaisma kā virziena nav. Tomēr atsevišķos gadījumos ir radīti darbi dadaisma manierē. Spilgtākie pārstāvji: **Jānis Steiks** (1855-1932), **Gundars Godiņš** (1958).

Mājas darbs:

- *M/gr 1.,2. jaut. (26.lpp.)*
- *Atkāртоšanai: Akrostihs-dzejolis, kura rindu pirmie burti veido kādu vārdu.*